

A FRANCIÁK TRAGIKUS TELE¹

BÁR A VICHY-I KORMÁNY igen dicséretes törekvéseket fejtett ki a Munkakódex (Charte du Travail) fokozatos életbeléptetése, s ezzel a társadalom újjáépítése felé, a demarkációs vonal mindkét oldalán, a Vogézektól az Atlanti-óceánig, a Csatornától az Alpokig az apáthia lett úrrá a lelkeken. Hogy is lenne máskép, ha mindenki éhezik? Az ellátás, mely már az ősszel igen gyengén működött, egyáltalán nem javult azóta.

A falun és a kis városokban nagyjában még megy valahogyan, de csak valahogyan. A villamosokon és zsúfolt vonatokon utazó emberek, a kávéházak terraszain ülő és kétes folyadékokat szürcsölő vendégek, az iskolából hazafelé tartó gyerekek általában r. em nyújtanak szánalomkeltő képet. De Lyonban, Marseilleban, sőt még Vichyben is, nehéz karácsony után, februárban beállt a teljes nyomor. Mondják, hogy Párizsban az élelmezés egy kicsit jobb, de ez a „jobb“ is igen relatív. Az „övezetközi“ levelezőlapok (carte interzone), melyek a megszállt területről érkeznek, sokszor használják a „danse devant le buffet vide“ szólamot, olyan megjegyzések kíséretében, hogy az ember kénytelen arra gondolni, hogy ott is valóságos éhínség dühöng. A táplálkozás alapja a répa (fehér és vörös), sőt a marharépa. Állati takarmányt esznek az emberek ... ha van! Reggel öt és hét óra között valóságos roham alá kerül a zöldségpiac s ha a napi gondoktól elfáradt háziasszony csak kilenc óra felé megy bevásárolni, — ami egészen normális dolog volt, amikor még „jól éltek“ az emberek, — bizony számolnia kell azzal, hogy üres marad a kosara.

Csodálkozunk, ha ez az egyhangú koszt nem buzdítja az embereket munkára és nem önt friss erőt az elfáradt tagokba? Jó, ne fessük a dolgokat túlságosan feketére. Hiszen meglep, hogy sok francia e fizikai hiányok mellett mennyi rugékonyságot és kitartást képes kifejteni... Ám hónapokkal ezelőtt elég komoly zavargások voltak a délen, borteremelő vidékeken: Montpellierben, Sete-ben és Narbonne-ban, ahol mást mint szállót nem termelnek, s ahol a körülmények szerencsétlen összejátszása következtében az ellátás teljesen csődöt mondott. A nagy hóban elakadtak a vonatok, a Földközi tengeren hajótörést szenvedtek az afrikai szállítmányok. A csalódott háziasszonyok különös hevességgel tüntettek; a rendőrségnek kellett fellépnie, s több napba került, míg a hatóságok urai lettek a helyzetnek.

Emellett persze a zugkereskedelem orgiáit ülte. Sajnálatos, de érthető. Szájról szájra megy, hogy Szavoja vagy az Alpok magaslati üdülőiben zugkereskedelem folyik a hatóságok hallgatólagos jóváhagyása mellett, mert nem szabad teljesen elpusztulni hagyni az idegenforgalmat, miből több ezer ember él. És nyilván, aki többszáz frankot fizet naponta, hogy sízni menjen Mégéve-be vagy sütkérezni Cannes-ba, ezen a pénzen, úgyahogy, jóllakni is akar. Néha a rendőrség behúnyja a szemét és a bűnös szállodásokat békén hagyják. Olykor viszont a közönség számára látványos példákat statuálnak. Egy mészáros vagy egy hentes boltját, aki jegy nélkül adott el egy birkacombot vagy egy sonkát néhány ezer frankért, bezárják vagy három hónapra, vagy véglegesen, amivel persze pellengérré állítják.

¹ Külföldi munkatársunk tanulmányának beküldése óta jelentékeny fordulat állott be a francia politikában: a riomi pert a marsall felfüggeszti és Laval átveszi a kormányelnökséget, melyet eddig Darlan tengernagy látott el, míg Darlan a hadsereg élére kerül. Mindezek az események nem cáfolják meg a cikk állításait, sőt inkább megerősítik. A szerző különben nem lévén politikus, mindenkor elsősorban a közállapotok ábrázolására és a közvélemény elemzésére szorítkozik. Szerk.

Külön koncentrációs táborok létesültek az árdragítók részére, akik a köznyomorból gazdagodván meg, a lehető legnagyobb népszerűtlenségnek örvendenek a társadalom minden rétegében.

Az éhínség és nyomor ellenére a tavasz első leheletére néha a reményesség is felüti fejét a szívekben. De ez csak múló jelenség, a francia nép úgy gondolja, hogy minden szerencsétlenség őt sújtja: a vereség, a megszálló hatalom rekvirálásai, az angol-amerikai blokád, az 1941-iki különösen rossz burgonyatermés — pedig minden kertben elvetették ezt a becses gumót — és a kivételesen kemény tél, mialatt számos türelmetlenül várt zöldségzállítmány megfagyva érkezett címére. Emellett a primőrök egyrésze, az algíri déligyümölcs, a bor, ami már teljesen hiányzik, külföldre megy, például Svájcba. És mégis meg kell engedni ezeket a szállításokat, mert a vichy-i kormánynak égetően szüksége van külföldi devizákra, különféle okokból. Franciaországnak ma minden hiányzik s így nem küldhet többé Svájcba semmit iparának készáru-termeléséből. Már pedig a francia-svájci Wiring a „do ut des“ elvén alapul, az árucserén. A francia frank árfolyamát pedig fenn kell tartani, mert a Svájcban internált 30.000 ember 1940—41. évi ellátását meg kell fizetni s főleg azokét a katonákét, aWk — sok százan — Leysinben és másutt kaptak elhelyezést, miután tuberkulózis miatt kieresztették őket a német fogolytáborokból. Ehhez járulnak a francia ipar szükségletei, hiányos felszerelésének pótlása, amiben a rendWvül fejlett svájci száWpar nagymértékben tud segíteni. Mindezt azonban jó devizában kell megfizetni, ami a belső piac részéről bizonyos élelmiszerek feláldozásával jár.

Minderről az átlag francia, akit a rendkívül szigorú ellenőrzés alatt álló sajtó informál, nem igen alkothat magának tiszta fogalmakat, ő egyszerűen így gondolkozik: az ország földje gazdag, készletei — s ez a legtevésebb elképzelés, — kimeríthetetlenek. A jó idő beálltával tehát mindennek meg kell javulnia, még ha a háború hónapokig tart is. Ez az optimisták nézete és van is benne némi logika. De a pesszimisták azt felelik: Semmiféle igazi könnyebbség nem lesz, míg a szállítások meg nem javulnak, már pedig a szén mind kevesebb és kevesebb lesz. Minden hónapban jelentékeny mértékben csökkentik a személyforgalmat, így pl. a lyon-genfi vonalon, ahol békében naponta négy gyorsvonat-pár közlekedett, ma három vonat jár h e t e n k é n t, hétfőn, szerdán és pénteken. A még fontosabb tehervonatok menetrendjét pedig nem sikerül megtartani. A benzinhiány teljes és a gázzal hajtott teherautókkal minduntalan baj van: baleset, motorhiba napirenden van; lehetetlen velük erős lejtőn felmenni, vagy nagy terheléssel mozogni és nincs mód arra, hogy a társaskocsiforgalmat rendszeresen lebonyolítsák, holott vagy tíz év óta a vidék forgalma főleg ezen az úton bonyolódott le.

Ilyen állapotok között meg lehet érteni, hogy az emberek közömbösökké lesznek. Azt az embert, aki nem tudja, mit eszik aznap és szorongva gondol arra, hogy másnap talán éhen kell halnia, nem igen érdeWi, mint folyik egy politikai per. Sokan mondják, hogy a riomi vádlottak ügye előre el van döntve, mások nem tudják megállni, hogy némi szimpátiát ne érezzenek az egyes vádlottak iránt, bármilyen bűnösöknek látszanak is. Meg aztán, ha vésztörvényszéket akarnak ülni, jobb lett volna gyorsabban hozzálátni a dologhoz. Két évvel ezelőtt még a főbűnösökre mért halálos ítéletet is megértette volna a közvélemény. Ma mindenki azt mondja, hogy vagy túlkorán van még, vagy már túlkéső!... Túlkorán, mert a spontán és közvetlen felháborodás ideje már rég elmúlt. Túlkorán, mert a kétharmadában elfoglalt országban hiányzik a távlat ahhoz, hogy a vád egyes pontjait kellően és tárgyilagosan értékelni lehessen.

A francia államfő különben nem titkolta, mennyi bajjal fog jární e per lefolytatása a mai időkben. Itt csak az a kérdés, mi előnyösebb: ad acta tenni? vagy eljánni a vádlottakkal szemben? A vélemények e tekintetben erősen megoszlanak a francia közvéleményben.

Egyesek azt gondolják, hogy mivel a törvényszék elejtette a hazárulás vádját, nem helyes, hogy ezt a kínos és fájdalmas vitát tovább folytassák.

sák. Jobb azt a történelem ítéletére bízni, függetlenül attól, hogy magunk mit gondolunk Daladier, Blum, Guy La Chambre, Jacomet és Gamelin volt főparancsnok érdemeiről vagy mulasztásairól, nem is szólva Reynaudról vagy Mandelről, akik bár börtönben ülnek, még nem is kerültek a törvényszék elé. Az átlagos közvéleményt a vichy-i hivatalos álláspont képviseli. Pétain marsallnak a főkormányhatalomra jutása nem vetett véget egyúttal a hatalmak megosztására vonatkozó montesquieu-i elvnek. A Cour de Justice szabályos alkotmány szerv, melynek működési szabadságát tiszteletben kell tartani, tehát ura elhatározásainak. Határozottan körülírt feladata van: megállapítani minden módon, kik voltak 1936 óta felelősek a két év előtti összeomlásért, anélkül hogy beleavatkoznék a tisztára politikai kérdésekbe. A harmadik álláspont a párizsi sajtónak abban a részében észlelhető, melyet Déat, Luchaire és társai képviselnek, akik a legközelebb állnak a megszálló hatalomhoz. Az ő álláspontjuk nem kevésbé kritikus, mint az első csoporté, de megjegyzéseik egészen más természetűek. Nem magát a háborús felelősség kutatásának a tényét hibáztatják. Ellenkezőleg: azt követelik, hogy a kivételes törvényszék büntető határozatai különösen szigorúak legyenek, mert azt remélik, hogy így egyszersmindkorra tönkre tehetik a letűnt kormányzat hitelét. Viszont azt tartják, hogy a riomi törvényszék rossz útra siklott és ahelyett, hogy a fegyverkezési és anyagihiány okait kutatná, mely az 1940. évi katasztrófát előidézte, egy más kérdést, még pedig egyetlen kérdést kellene feltennie: hogyan keveredett bele Franciaország az 1939. szeptemberi konfliktusba, holott Németország nem fenyegette közvetlenül? A politikusok vezető köreinek különben az a benyomása, hogy a perből nem sok derülhet ki, mert a francia közvélemény már rég megalkotta magának az ítéletét a kérdésre vonatkozólag. S ami érdekeset mondhatnak tanúk és vádlottak, az zárt ajtók mögött hangzik el...

Mínthogy a riomi per nem izgat senkit, kivéve természetesen magukat a vádlottakat, nem kell attól tartani, hogy újabb Dreyfus-ügy nő ki belőle. A hosszú zárt tárgyalások, a mentő és terhelő tanúk vallomásai, a vádés védőbeszédék annyi időt vesznek igénybe, hogy legkorábban a jövő nyár előtt aligha lehet az ítélet kimondására számítani. És addig sok víz folyik le még az Ambéne patakon is, Rióm alatt... A tárgyalási incidensek szaporodnak és a per elhúzásából az érdekelték sok előnyt kovácsolhatnak maguknak.

Ha ugyan addigra, felsőbb parancsra minden meg nem változik... De eddig ez még nem következett be. A riomi törvényszék kivételes törvényszék, de olyan kivételes törvényszék, mely a mai Franciaország alkotmányos keretein belül óhajt maradni. Messze vagyunk már a sommás eljárástól, mely húsz hóval ezelőtt, a vádlottakat egyenesen a veszthelyre küldhette volna! A vádlottak ügyét ugyan minden kedvezés nélkül fogják megítélni, de nem túlságos szigorral, ha ugyan a dolgok ott maradnak, ahol most, 1942 tavaszán állnak és váratlan fordulatok és beavatkozások nem érvényesülnek.

A nagyközönség, mely a háború előtt mint csemegét fogyasztotta az efféle politikai pereket, nemcsak ezekkel szemben közömbös, hanem az európai katonai eseményekkel szemben is.

Az angoloknak a Le Havre melletti, vagy saint-nazairei próbálkozásai egy évvel ezelőtt még nagy szenzációt keltettek volna: 1942-ben azonban már 100 francia közül 99-et teljesen hidegen hagytak. Igaz, hogy az a küátás, hogy földje — hacsak repülő és tengeri háború szempontjából is — csatamezővé válik, a legyengült nemzetben, mely minden erőforrásától megfosztatott, nem valami kecsegtető érzést ébreszt. De mindenki hozzászólt ehhez a gondolathoz is lassanként. Az ilyen vállalkozások eredménye vagy sikertelensége itt nem sokat számít; legfeljebb a helyi lakosságban kelt tovatűnő érzéseket. A levertség han-

gulatában már a hadiesemények közeledése sem kelt izgalmat az átlagfranciában, aki a mindennapi kenyér megszerzésének nehéz munkájával van elfoglalva.

Súlyosabb eseménynek kellett jönnie, hogy valamelyes kollektív izgalmat keltsen: a boulogne-billancouni Renault-gyár és vele összefüggésben a párizsi külvárosok hosszú sorának bombázása volt ez az esemény.

A mindkét oldali övezet sajtójának megbotránkozást kifejező cikkei, De Brinon párizsi követ heves megnyilatkozásai, Pétain marsall fájdalmas részvétellel telített üzenetei kísérték a szörnyű pusztulást. Nemzeti gyásznapot rendeltek el. És mégis, az a külföldi, aki a szabad övezetben járt-kelt e napokban, meglepődve érezhette a lakosság legnagyobb részének teljes apáthiáját és még azok is, akik Párizsból érkeztek, ha az ember benyomásait tudakolta, azt a légy intő választ kaphatta: „Ez csak politika“ (Tout cela, c'est de la politique). Bizonyos, hogy mindazok a gyárak, amelyek hadi felszerelést gyártottak, számíthattak az éjjeli gépmadarak látogatására, melyek mindenütt a halált és a kétségbeesést szórják alá. Viszont a legszomorúbb az, hogy a Royal Air Force gépei a holdvilágos éjjelen oly rosszul céloztak, hogy számos lakóházat is összedöntöttek, s ezek maguk alá temették az ártatlan lakosság százait, nőket és gyermekeket.

Persze a polémia megindult az együttműködők és az együttműködés ellenesei között. Előbbiek nem titkolják, hogy angolelles nézeteiknek megfelelő igazolását kapták a súlyos támadásban. Hiszen ledobált röpíratokban az angolok kilátásba helyezték, hogy még sokszor visszajönnék és a francia gyárakat összerombolják, ami a francia lakosság ezreinek közvetlen vagy közvetett pusztulását jelenti. Vichynek tehát meg kell egyeznie a megszálló hatalommal, hogy felfegyverkezve állhasson ellen az ilyen támadásoknak. S ha ez arra vezetne, hogy Franciaországnak újra részt kell vennie a háborúban, hát abba is bele kell menni! Talán ez a megfordított új háború jobb helyzetet teremtené a mainál...

Az ellenkező nézet az „attentistáké“, akik a riomi per óta újra fel-emelték fejüket s akik nem éppen mind gaullisták vagy kommunisták s akik bár nem játszanak nagyobb szerepet a politikában, de a francia közvéleményben elég tekintélyes tömeget alkotnak. E körökben nagy csalódás érzése uralg. Mers-el-Kébir, Dakar, Gabun, Szíria és Saint-Pierre et Miquelon után most már az ötödik vagy hatodik akadály mered a közvéleménynek e része elé, mely szerette volna teljesen angolbarát értelemben áthangolni a lakosságot.

Ezekben a körökben, melyek a montoire-i és a saint-florentin-vergigny-i találkozás szellemével ellentétes irányt képviselik, igyekeznek arra rámutatni, hogy a március 3-iki támadás a hiányos légvédelem hibájából lett oly katasztrófálissá: hiszen a szirénák csak igen későn és akkor is rosszul működtek. Mások a nagy kárt a Le Havre melletti értesítő állomás elleni támadással hozzák összefüggésbe, ami nem csekély naivságra vall, hiszen egészen bizonyosan másutt is vannak a légelhárítást szolgáló leháló állomások. Efféle viták folynak ma a „Café du Commerce“-ekben, a kávéházi stratégiák között, kisebb-nagyobb vidéki városokban.

Az önzetlen és pártatlan francia — s ezek nagyobb számban vannak mintsem az ember gondolná, — tisztában van azzal, hogy mindez nem komoly, ő csak azt látja, hogy Brestben, Le Havre-ban, Calais-ben, Lilié-ben, Roubaix-ben és másutt is ezrével hullanak a francia munkások, nők és gyermekek anélkül, hogy a részletekről közelebbi értesülést kapna. De amellet igazat ad Pétain marsallnak, aki megható üzenetben azt monddta, hogy a legszerencsétlenebbek közülünk nem azok, akik Billancourtban „Isten nagy csendjébe költöztek át“ ...